Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Årsskrift 2010

Højbjerg-Holme Lokalhistoriske Samling

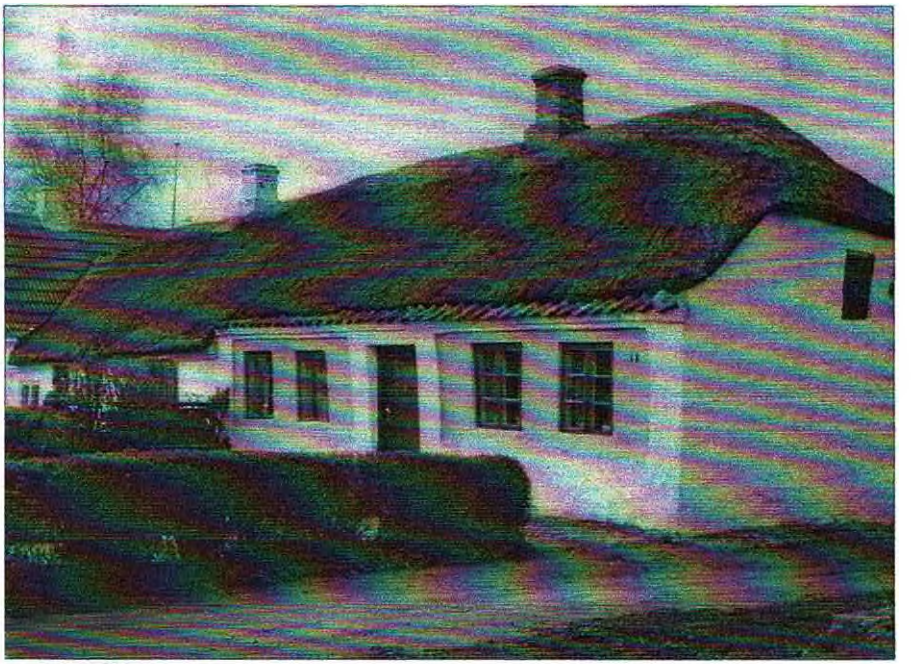

Engvej nr. 6 i Holme

Strædet i Holme.

Uddrag af beretning skrevet af Ejner Jensen.

Engen, bækken og skrænten vil altid være det, der bliver nævnt, hvis man spørger en, der har haft sin opvækst i området Vigevej-Engvej i Holme om, hvad der huskes fra dengang. Dette område kaldtes Strædet. Indtil omkring år 1800 var denne del af Holme by nok den væsentligste. Her lå 5–6 af byens gårde, som senere blev flyttet ud. Men stuehusene blev liggende og blev senere til beboelser for landarbejdere og daglejere. Først omkring 1935-36 blev Strædet til Engvej og Vigevej.

Jeg havde min opvækst i huset Engvej nr. 6. Det var det gamle stuehus fra det, der blev til Rundhøjgård. I min drengetid fra 1925 ejedes gården af Thomas Neergaard, som altså ejede engen med bækken og skrænten.

Hvor Engvej i dag munder ud i Holme Byvej, var der i sin tid en stor dam, kaldet branddammen. Herfra startede bækken, som havde sit løb gennem hele engen og fortsatte gennem markerne ned til

Lundshøj og Viby Terp. Engen blev af Thomas Neergård brugt til høslæt og græsning af ungkreaturer. Det var for alle os børn i Strædet en utrolig dejlig tumleplads. Her kunne vi spille fodbold - rundbold - stikbold, og hvad vi ellers kunne finde på. Det gjaldt blot om at undgå kokasserne. Når græsset blev slået og tørret, blev det sat i stakke, og det var jo en svir at kunne tumle sig i en høstak. Engen var utrolig smuk, når den lå der grøn og saftig om foråret - fuld af smukke gule blomster, som vi kaldte smørblomster (det var engkabbelejer). De blomstrede fra omkring 1. maj, og jeg mindes, at når de stod i fuldt flor, så var det ved den tid, vi fik de korte sommerbukser og sommerbluser på.

Om efteråret, når det satte ind med regnvejr, svulmede bækken op og blev næsten til en lille å. Så var det tid at lege med vore hjemmelavede træskibe. Der blev anlagt havne, og der blev lavet dæmninger, så vi kunne lave vandfald, der kunne drive vore hjemmelavede vandmøller. Var det et meget vådt efterår, blev hele engen oversvømmet. Når frosten så satte ind, frøs den til, og der opstod den herligste is - og skøjtebane. Vi kunne køre på kælk eller skøjter helt ned til Lundshøj.

Skrænten afgrænsede engen op mod Karlo Therkildsens gård. Her voksede buske og træer, der gav mulighed for at lave huler. Jeg husker især en hule, som jævnligt blev sat i stand. Jeg tror, den var der i hele min drengetid og var midtpunktet i mange drabelige slag. Skrænten var om sommeren af og til mål for en udflugt med madkurv og kaffe. Det var min mor og vores nabokone, Asta, mor til min bedste ven, Henning. De havde så tæpper med, og kaffen blev nydt i det grønne. Nogle høje slanke asketræer var også med til at gøre skrænten attraktiv, ikke kun for os fra Strædet, men også andre drenge fra Holme færdedes her. Når man fik et tøv gjort fast et godt stykke oppe i et af disse træer og fik en gren eller et stykke skaft bundet i enden af tovet, kunne man tage sig en gevaldig svingtur ud over engen og bækken. Jeg var engang så uheldig, at bærepinden knækkede, da jeg var længst ude i et spring. Resultatet blev et brækket håndled. Det brækkede håndled blev lagt i gips hos læge Kristensen i Viby med hjælp fra hans ko-

ne. Ingen bedøvende indsprøjtning - seks uger med håndleddet i gips, og det holder endnu 70 år efter.

Der var gode legemuligheder i Strædet - der var jo ikke asfalteret. Husene var næsten alle gamle, og der var børn i dem alle. Rasmus & Marie Laursen boede på P. Langsvej; Rasmus var en slags altmuligmand ved kommunen. Han klippede kommunens hække, sørgede for brændetræ til skolen og kommunekontoret og rev og skuffede rundt omkring på de kommunale arealer. Rasmus og Marie havde 6 børn, hvoraf tvillingerne Hans og Henry var de yngste - født 1918. Selv om de boede på P. Langsvej, blev de dog regnet med til Strædets drenge.

Det næste hus på Engvej var i min tidligste barndom beboet af Anne-Marie og Per Jensen. Huset var i sin tid ejet af byens smed (Peder Olsen) - den gamle smedje stod her endnu. Her havde Per Jensen, der var træskomand, sit værksted. Der var en dejlig lugt af træ og læder, og så var der en tællehest, som vi fik lov at sidde på, når Per Jensen ikke selv brugte den. (*En "Tællehest" var en slags lav træhest på 4 skrævende ben, hvor karlen (dvs.: træskokarlen) red med ansigtet vendt mod midten; her var der en klemme, der dirigeredes med foden, og som holdt træklodsen, der var under arbejde. Red. kommentar).*

Da Per Jensen og hans kone kom på alderdomshjemmet Egely som nogle af de første beboere, blev huset solgt til Anna og Jørgen Skov. De havde 5 børn boende hjemme, 3 piger og 2 drenge. Jeg var nogenlunde jævnaldrende med den ældste af drengene, Andreas. Han kunne spille på harmonika og underholdt gerne Strædets andre børn og unge, som samledes på pladsen foran den gamle smedje. Det var et naturligt mødested for os. Jørgen Skov arbejdede på savskæreriet på FDB' s fabrikker i Viby. Han var en meget hjælpsom mand, som var interesseret i mange ting og var med i mange foreningsbestyrelser.

Over for Jørgen Skovs lå et langt hus, der rummede 3 lejligheder. I den ene ende boede Peder Møller Pedersen (i daglig tale kaldet Malepeter). I den midterste lejlighed boede Malepeters mor, Malekristine, og i den ende, der vendte ud mod Vigevej, bo-

ede Marie og Frederik Jensen (mine forældre). Det var som før nævnt det tidligere stuehus til Rundhøjgård, dog var en del af huset nybygget, en vinkelbygning, som Malepeter lod bygge, da han blev gift med Asta (1915-16?). Asta og Peder var forældre til bl.a. Else Andersen, senere centralbestyrer i Holme, og til min absolut bedste ven, Henning, samt 2 andre drenge, Aage og Erik, begge yngre end Else og Henning.

Malepeter var maskinarbejder og ansat på DSB's centralværksted i Århus. Han havde værksted og garage langs med engen. Peder havde en motorcykel og senere bil - en topersoners Citroën med "svigermodersæde" i bagagerummet, så den kunne rumme 4 personer, når bagklappen blev åbnet.

Den midterste del af det lange hus indeholdt en ikke særlig stor lejlighed, hvor Malekristine boede. Hun var svensker, men gift med en dansker, der arbejdede i Sverige. Hun blev enke i forholdsvis ung alder. Ved mandens død blev hun udvist til Danmark. Hun medbragte 3 små børn. Kristine blev senere gift med en maler og fik sammen med ham sønnen Peder, senere kaldet Malepeter. Hun gik ud og malede og tapetserede, og klarede sig ganske godt.

Malepeter med mor, hustru og børn

I den sidste tredjedel af huset boede jeg med mine forældre. Jeg havde 4 ældre søskende, men de var alle rejst hjemmefra, da jeg kom til. I huset var der 3 små stuer og et køkken. Mor og far havde købt det gamle hus i 1906. Der var ikke megen plads, og vi var tit mange i huset. Far arbejdede på FDB's rebfabrik i Viby. Han var ansat der i 40 år. Fra jeg var omkring 8 år, blev min moder ramt af sygdom og kunne næsten ikke føres uden for huset. Men jeg husker fra min tidligste barndom, at hun vaskede for nogle af byens tjenestekarle. Det var altid festligt, når de kom og hentede deres nyvaskede tøj. Så blev der sunget og fortalt historier, og der blev indgået væddemål - der blev kørt cykelløb og løbet om kap. Min mors sygdom satte en stopper for denne festlige tid. Men hun tog trods alt gerne imod mine venner og var altid glad, når de kom på visit. Vores hus havde indgang fra Vigevej, og på modsat side boede Nikoline og Søren Christensen. Søren Christensen arbejdede ved Amtets vejvæsen og havde tit langt på arbejde. Han cyklede tit hjemmefra tidligt om morgenen for at komme på vejarbejde i f.eks. Malling eller Lisbjerg. Nikoline og Søren havde en stor og absolut veldrevet have, alt var velholdt og i orden hos dem – men ingen overflødig luksus.

Neden for vores hus lå indtil omkring 1930-31 et gammelt faldefærdigt hus. Det indeholdt 2 lejligheder og var tidligere betegnet som fattighuset. I den ene lejlighed boede på et tidspunkt en kone, der hed Line Sørensen. I den anden lejlighed boede min farmor. Det var Holme Tranbjerg kommune, som ejede huset, og på et tidspunkt besluttedes det, at huset skulle fjernes. Malepeter og min far købte i fællesskab huset med tilhørende jord. De delte jorden og fik derved begge et stort og godt stykke havejord. Nedbrydning af huset blev overladt til min senere svoger, Svend Simonsen, for den formidable sum af 28 kr.

På Vigevej lige over for Søren og Nikoline boede Frida og Anders Hansen. Huset var et gammelt hus med 3 lejligheder. Den største havde Frida og Anders med deres børn, Tove og Svend Aage. Huset havde Anders overtaget efter sine forældre. Fra den tid, jeg kan huske var Anders fuldstændig døv - han blev også se-

nere blind. Det var altid dejligt at besøge Frida og Anders. Trods sit handikap var Anders altid i et godt humør og altid god for en festlig historie. Anders arbejdede også på FDB's fabrikker i Viby. Jeg mener at kunne huske, at han tappede kulør på flasker. Der var konstrueret en maskine specielt til ham. Desværre var døv- og blindheden en familiesygdom. Anders havde en bror og en søster, der var ramt af samme skæbne. Både Tove og Svend Aage blev også ramt. Tove blev både blind og døv - Svend Aage blev, inden han døde, ramt af døvhed.

Hvorfor hedder vejen Vigevej? Er det, fordi evt. trafik på Engvej kan passere hinanden ved, at den ene part bruger Vigevej? Jeg har ingen forklaring på navnet, men indenfor området ligger 2 huse. Søren Christensens og Per Pedersens - kaldet Hummelpie. De 2 huse var de nyeste i området, Engvej - Vigevej. Pies hus blev bygget omkring 1904-05, Søren Christensens nok i tiden 1910-15. Navnet Hummelpie fik han, fordi han under første verdenskrig, da der var mangel på tobak, røg humle. Pie og Trine var utrolig nærige og meget sparsommelige. Pie kørte gerne på cykel til Viby, hvis han her kunne købe et halv pund blandet fars 5 øre billigere end hos slagteren i Holme, og så kunne han sommetider få lidt gratis talg til stegning. Pie havde en cykel med flyvepind, d.v.s. ud fra navet på baghjulet sad en jernpind (ca. 8 -10 cm) Når man skulle op på cyklen, satte man en fod på flyvepinden og løb så cyklen i gang med nogle afsæt med det andet ben, for så, når farten var passende, med et vældigt spring at lande på cykelsadlen. Det var altid spændende at se, når Pie steg på cyklen.

Da Pie & Trine døde, blev huset solgt til Carla og Karl Jensen. Det var et par meget rare og hjælpsomme mennesker. Carla var utrolig flink til at hjælpe mine forældre. Jeg tror slet ikke, at de kunne være blevet boende i deres gamle hus så længe, som tilfældet var, hvis ikke Carla havde taget sig så godt af dem.

Langs skellet mellem Søren Christensen og Per Pedersen havde ligget et gammelt hus, som blev beboet af Laurits Skørring og hans kone. Jeg har fået fortalt, at dette hus nedbrændte omkring 1909-10. Over for dette hus boede brødrene Anton og Niels Ras-

mussen. Da Skørrings hus brændte, røg gnister fra det brændende hus over på Anton og Niels' hus, så man måtte lægge våde lagner og dynebetræk op på huset for at forhindre, at dette hus også blev antændt. Niels var ugift, men boede hos Anton og dennes kone Sara. De havde tidligere ernæret sig som slagtere, der kørte rundt i hestevogn og solgte kød. Nu drev de deres jord som gartneri - kørte med hestekøretøj ind til torvet i Århus med deres grøntsager. En del blev dog også solgt hjemme. Anton og Sara havde 2 piger og 2 drenge. Den ældste dreng, Niels Peter, var en utrolig stærk og hårdfør dreng, som vi i Strædet var stolte over at have iblandt os. Når det blev den 1. april, smed Niels Peter træsko og strømper, og så gik han ellers barfodet til omkring 1. oktober.

Den anden halvdel af Anders og Fridas hus indeholdt 2 lejligheder. I den ene halvdel boede Kristiane Sørensen, datter af Laurits Skørring. Hun havde 2 børn, Laura og Laurits. Laurits var en lang ranglet fyr; derfor kaldet Lang-Laurits. Han kunne mange unoder og var altid langt fremme, hvis nogen skulle drilles – mange var tit parate til at udpege ham som den skyldige, når der var foregået noget, der måske grænsede til det ulovlige. Han endte alligevel med at blive ansat ved politiet. Den anden lejlighed skiftede tit lejere – jeg tror, den var en slags husvildebolig.

Den af beboerne, jeg husker bedst, var Frank Jensen. Han var enkemand og havde haft en lille ejendom i Gunnestrup. Han havde en søn, der hed Peter, ham kom jeg til at gå i klasse med. Frank Jensen var ikke særlig godt stillet økonomisk, og jeg kan huske, da Peter kom i skole med spidse træsko på fødderne. Han blev drillet for sit tøj og sine træsko. Da jeg fortalte det hjemme, fik jeg udtrykkeligt besked om ikke at deltage i disse drillerier. Jeg blev i stedet pålagt at invitere Peter med hjem og vi blev meget gode venner.

Hvor Vigevej drejede op mod Engvej, lå en gammel gård ejet af Cristen Friis. Jeg husker kun det meget lange stuehus og en mindre del af en af udlængerne, der blev brugt som hestestald. I den del af stuehuset, der var nærmest Vigevej, boede Ida og Hans Frost. Den anden del, som strakte sig ned mod engen, var lejet ud.

Her boede en tid min søster, Anna, og hendes mand, Svend Simonsen. Hans Frost var mælkehandler og kørte mælketur i Holme, Viby Terp, Lundshøj og en del af Ravnsbjerg. Det var med hestevogn forspændt en dejlig sort hest kaldet Prins. Flere af vi drenge havde job som mælkedrenge, når det kunne passe med vores skolegang. Turen startede om morgenen kl. 6.30 og sluttede gerne omkring kl. 12.30 (løn 50 øre). Vi må på et tidspunkt være blevet enige om, at lønnen var for lille, for vi foranstaltede en strejke. Den varede vist kun en dag, og jeg husker ikke, at vi fik noget ud af strejken. Hans Frosts kone, Ida, var en nydelig og sød kone. Når mælketuren var slut, kunne man købe mælk eller smør hos Frost. Det var gerne fru Frost, der klarede sådan en ekspedition - altid smilende, og bryggerset, hvorfra salget foregik, var altid skinnende rent.

Langs det sidste stykke af Strædet (Engvej) hen mod Byvej lå også et langt gammel hus. Her boede Kristiane og Knud Knudsen. Han var havnearbejder og en stor og stærk mand, som vi alle havde stor respekt for. Knudsen var en meget dygtig havnearbejder, som var en af dem, der altid blev udtaget ved mønstring af Stevedore-kompagniet. Jeg tror aldrig, han var arbejdsløs. I hjemmet hos familien Knudsen var også Kristianes søn Viggo. I daglig tale kaldte vi ham "Tossig Viggo". Han havde som lille dreng haft Engelsk Syge og derved pådraget sig en rygskade, så han var meget skævrygget og måtte altid bruge en bandage. Den skæve ryg sås rigtig meget, når vi om sommeren var ved stranden, og han kun havde badebukser på. Viggo var meget sent udviklet og blev i den tid, jeg kan huske ham, ved med at omgås og lege med drenge i alderen 6-14 år. Når det var ved den tid, hvor hans mor syntes, han burde komme hjem, f.eks. ved spisetid, stod hun ude i haven og ringede med en klokke, som den en mælkemand brugte. Den kunne høres over næsten hele Holme, og Viggo var ikke i tvivl om, at nu var legen slut for denne gang.

På hjørnet af Strædet og den senere Byvej lå et lille hvidt hus, tidligere kaldet Louises Hus. Der havde i sin tid været pogeskole, Huset havde 2 små lejligheder. I den ene boede Marie-sypige, som

ejede huset, og i den anden en dame, der hed Ingeborg. Begge damer var ugifte, men Ingeborg havde dog en søn, der hed Arne. Jeg og flere med mig var meget betaget af, at han havde en rigtig racercykel med gear og håndbremse, racerstyr og en lang smal sadel.

Vejene Engvej og Vigevej, altså det område der dengang blev kaldt Strædet, var jo ikke asfalterede og var dermed en god legeplads mellem de gamle stråtækte huse. Her var der muligheder for at spille bold, at hugge land, at hoppe i mand eller ruder, og en jernbeslået træskohæl kunne hurtigt lave et hul til et spil marmorkugler. Der blev løbet mange kapløb på Vigevej og Engvej. Der blev kørt sæbekasseløb, og skulle der køres cykelløb, blev P. Langsvej gerne inddraget. Biler kom der yderst sjældent. Til daglig kom kun mælkehandler Frost, og en gang om ugen kom Brød-Pedersen fra Magdalenemøllen i Kongsvang flot kørende med 2 heste for vognen. Han fik dog på et senere tidspunkt bil.

En sen sommeraften i Strædet med udsigt ned over engen, med duft af natvioler fra haven - og en let dis over engen og bækken - alt er stille, og tusmørket sænker sig - et par flagermus tumler rundt og dykker engang imellem lavt ned over en have - det var for mig altid en skøn oplevelse - et dejligt minde om engen, bækken og skrænten.

vaskehus og WC til Engvej nr. 6

Mit barndomshjem i Skåde under krigen.

Skrevet af Gudrun Sørensen.

Vi flyttede fra Oddervej til Stenvej nr. 1, efter at Danmark var blevet besat af tyskerne d. 9. april 1940. Vi var vant til en lille toværelses lejlighed og kom nu til at bo i et hus for os selv.

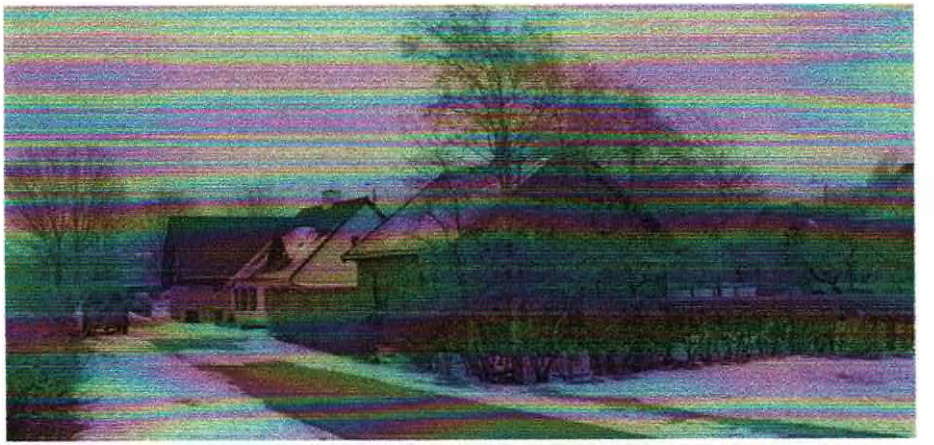

På Stenvej fik vi to stuer, en til daglig og en pæn stue, som var lille bitte. Der blev dog hurtigt byttet rundt på stuerne, da det var knapt med brændsel, og den lille stue var jo hurtigst at varme op. Jeg kan huske, at der var storblomstrede gardiner for vinduerne, og der var geranium og pelargonier med grønt crepepapir om urtepotterne i vindueskarmen. Der kom også mørklægningsgardiner for vinduerne, og der blev sat svagere pærer i lamperne. Især pæren ude i gangen var næsten helt afskærmet, så lyset ikke kunne ses, når døren blev åbnet. Møblementet var et stort spisebord og seks stole, en divan med et tæppe og en pølle, og over den et vægtæppe med et par hjorte på. For enden stod der en klubstol. I et hjørne havde far et lille egetræsskrivebord, og over det hang et stueur, der var en bryllupsgave fra mors søskende.

På den ene side af uret var der et foto af statsminister Th. Stauning og et billede med elever fra Ask Højskole, hvor far havde gå-

et. På den anden side hang kongeparret, Kong Christian X og Dronning Aleksandrine og ved siden af en almanak. Endelig var der i fars hjørne et barometer.

Der var et værelse på loftet, som vi piger sov i om sommeren. Om vinteren blev der for koldt, og så måtte vi ned til far og mor i soveværelset. Værelset blev så i stedet brugt til opbevaring af æbler, som blev bredt ud på gulvet deroppe. Ind imellem måtte vi op og sortere de dårlige fra, og det gentog sig flere gange i løbet af vinteren, så man kan forstå, at vi sjældent fik fine æbler. De dårlige skulle altid bruges først.

Far var meget glad for billedet af Stauning. Han var socialdemokrat om en hals, og vi holdt naturligvis Demokraten, selv om det var dyrt at holde avis med en timeløn i 1940 på 1,42 kroner for en teglværksarbejder. Far fik hvert år en kassebog og en landmandsalmanak i julegave. Alle penge, der gik ud og ind, blev bogført – selv en to-øre, som vi børn fik, blev regnet med. Det var hans skrivebordsarbejde hver dag livet igennem, ikke fordi han var nærig, men der skulle være orden i regnskabet. Han brugte ikke mange penge på sig

selv. Bare der kunne blive til skrå og nye cykeldæk, var far tilfreds. Resten af pengene måtte mor så forsøge at få til at slå til. Det har været svært med tre børn og megen arbejdsløshed om vinteren og med en meget lille understøttelse. Men vi børn manglede ikke noget, vi havde det bare godt.
Vi skulle om sommeren hjælpe til med at vaske op, bære træ ind, vaske gulve og skrælle kartofler, til mor kom hjem. Om vinteren gjorde hun det meste selv. Om sommeren gjorde mor rent hos nogle familier ude i bakkerne, og om eftermiddagen gik hun over til gartner Sørensen og hjalp i gartneriet. Blandt andet plukkede hun jordbær i sæsonen.
Min lillesøster var med på arbejde, mens vi to store gik i skole. Om efteråret fik vi lov til at samle nedfaldsæbler rundt omkring. Når mor havde fået flasker og glas fyldt med saft og marmelade til vinteren, tog hun resolut barnevognen, og med den fyldt op med æbler gik turen så ind til Århus med os børn ved siden af. Vi tog aldrig rutebilen.
Det var en lang tur, som begyndte i Frederiks Allé. Mor gik ind i alle gartnerforretninger, indtil hun var kommet af med alle æblerne. Det var sjældent, at hun fik penge for dem, i stedet fik hun blomkål og gulerødder. Når vi kom ned til Vestergade, var barnevognen fyldt med andre ting, og så vendte vi om. Mor gik somme tider ind hos forskellige frisører og byttede grøntsagerne for klipning. Både hun og vi børn er i disse år blevet klippet hos flere forskellige frisører end nogen andre i Skåde. Når vi kom hjem, var der altid blomkål tilbage – det kunne far ikke lide, men her gjaldt ingen kære mor. Når der var blomkål til tre dage, var han helt elendig, men spises skulle de jo.
Vi havde også en gris og kaniner i udhuset. Kaninerne slagtede mor. De blev flået, og skindene blev slået op på den indvendige side af udhusdøren. Når det var tørvejr, stod døren åben, så skindene kunne tørre. Når der var skind nok, gik vi igen sammen med mor ind til Århus, hvor hun solgte dem til Flachs garverier nede ved åen. Grisen kom efter slagtning i vores saltkar, og der blev lavet sylte og medister. Den hjemmelavede leverpostej skulle spises

ret hurtigt, så i fjorten dage blev der frådset, for kun hvis der var hård frost, kunne postejen holde sig. Det var kun op til jul, at der blev slagtet, og mor syntes, at det var en festdag. Vi andre havde været så glade for at kæle med grisen, så vi græd og sagde, at vi ikke ville spise den. Men vi glemte hurtigt vores forsæt, når der stod frikadeller på middagsbordet. Det var også en stor dag, når mor kom med en lille ny gris i barnevognen. På det tidspunkt tænkte vi ikke på, at den også skulle ende sine dage i saltkarret til jul. Vi havde også nogle høns, men vi spekulerede aldrig over, når der blev kogt suppe på dem. Måske fordi vi børn aldrig så på, når hovedet blev hakket af dem. Det var Peter Akselsen, vores nabo, der havde det arbejde – hverken mor eller far kunne gøre det. Men Peter fik en gang suppe med for at hjælpe. Ham var vi glade for; han havde altid god tid til vi børn. Han lærte os at lægge kabaler og lærte os mange sange. En gang var jeg dog meget gal på ham, da han slog vores kattekilling ihjel og smed den i lergraven. Jeg ledte længe efter den, men fandt den ikke.

Far arbejdede på Slet Teglværk. Det var en lang cykeltur hver dag - også om lørdagen. De fire vintermåneder var de fleste folk fyret på teglværkerne. Sne var der derimod nok af om vinteren under krigen, så der blev kastet meget sne i den periode, hvor nogle af de arbejdsløse kunne få arbejde. Også nødhjælpsarbejde blev der sat i gang.

En dag kom der en mand, der ville have far til at arbejde i Vandel på en flyveplads, som tyskerne var ved at anlægge; men selv om pengene var små, fik han ikke far overtalt – heldigvis.

Vi havde en kakkelovn og et komfur til at varme huset op. Det var småt med brændsel under krigen, så kul og koks blev afløst af tørv og brunkul. Sikke en lugt det kunne give.

Far tog stød op i skoven ved Moesgaard. Det foregik på knuden lige før stranden, og oftest til langt ud på aftenen efter arbejde. Stød var trærødder, der blev hugget op ved at slå på nogle kiler med hammer og økse. Det gav god varme, når de kom i kakkelovnen, og de blev også brugt i gruekedlen.

Storvask var en heldagsbeskæftigelse. Dagen før skulle tøjet sættes i blød i vand med soda, og hvis det var frostvejr, kunne der godt være is på vandet i karrene næste morgen.
Tøjet blev trukket op på en vaskebænk, så vandet kunne løbe af, inden tøjet blev kogt i gruekedlen. Sæbe var også en mangelvare, men man kunne få noget, man kaldte for bloksæbe eller Marselissæbe, der skulle høvles af med en kniv, så det blev til spåner. Fedtprocenten var lav, og der skulle megen håndkraft til på vaskebrættet. Grøn sæbe blev smurt direkte på pletterne. Når tøjet blev trukket op af gruekedlen, dampede det, så vi ikke kunne se noget i vaskehuset de første minutter. Det var svært at få tøjet tørt igen, så det måtte hænges op på loftet.
Om vinteren blev der sparet på sengetøjet. Der blev lagt overlagner på, som var fine og havde mellemværk, og de var ikke nær så vanskelige at vaske som dynebetrækkene, der til gengæld kunne holde sig rene noget længere. Alt tøj blev strøget. Noget af det blev desuden også stivet, særligt de mange forklæder, duge og blondegardiner. Stivelsen blev lavet af kartoffelmel og kogt vand. Det var altid sjovt at lægge tøjet sammen. Lagner, duge osv. skulle rykkes i facon og have et strint med en sodavandsflaske, hvor gummiringen var taget af patentproppen. Mor gav os nogle gange et strint med flasken, så vi lo. Der skulle ikke så meget til at more os.
Vi havde slet intet legetøj, som man har i dag – den smule vi havde, kunne være i en papkasse. Det var mest filmstjerner, glansbilleder og Richsbilleder og sådan noget småtteri. Alligevel fik vi besked på at rydde tingene op og lægge dem ind under divanen om aftenen, inden vi gik i seng. Ellers blev det simpelthen brændt. Man siger, at børn i dag er nogle rodehoveder, men mon ikke vi også havde været det, hvis vi havde haft noget at rode med. Vi tog af og til noget smørrebrødspapir og kalkerede på det, men når mor kom hjem og så det, sagde hun: "Herre Gud, børn, så meget papir I har taget, det skal jeres kære far arbejde for en halv dag". Så blev vi skamfulde og fik dårlig samvittighed, indtil vi gjorde det igen og fik samme lektie.

Kaffe blev rationeret før krigen, og det strammede hurtigt mere til, og til sidst kunne man slet ikke få kaffe mere. Vi gik og samlede bog, der blev brugt som kaffeerstatning. I Højbjerg lå "Metalodan", og der kunne vi sælge de indsamlede bog. Alle, der oplevede den lugt, der opstod, når der blev brændt bog, kan givetvis huske den.

Folk dyrkede også selv tobak, som blev til nogle store blade, der blev trukket på snore og hængt til tørre på lofter. Når bladene var tørre, rullede mændene dem i hånden, og det smuld, der kom ud af det, blev så puttet i piben. Det var heller ikke en behagelig lugt.

Der var rationeringsmærker til det meste: Tøj, kaffe, sukker, mel, petroleum, brændsel og smør.

Stoppegarn kunne vi heller ikke få, så fars strømper blev lappet med mors gamle underkjoler med loddenvrang. Strømperne havde så pludselig lyserøde lapper, men i fars støvler på teglværket skiftede de alligevel hurtigt kulør.

Rationeringsmærker

Det blev også galt med transportmidlerne. Al privatkørsel blev forbudt af tyskerne. Det gjorde ikke så meget i Skåde, hvor næsten ingen havde bil. Det var mest tydeligt ved Golfhuset, som næsten altid havde biler holdende udenfor, men de var nu blevet udskiftet med cykler.

På golfbanen kunne vi børn i øvrigt tjene en skilling ved at slæbe rundt på golftaskerne. En af golfspillerne var fru Langballe, som fik mig overtalt til at passe børn hos protektor Lund, der boede nede bag Frederikshøj Kro. Det gik da godt nok. Jeg kunne godt se, at der var stor forskel på mit hjem og deres - alene det, at hvert barn havde sit eget værelse. At jeg skulle sove i samme seng som min søster, funderede jeg meget over. En dag var der fødselsdagsfest for et af børnene i huset, og jeg skulle hjælpe med at dække

det store bord til gæsterne. Jeg havde aldrig set noget så flot. Der var fine små urtepotter, hvor der blev sat bægre ned i fyldt med chokoladeis. Vi tog også små kløftede grene ude fra haven, som blev skyllet og sat ned i potterne. Derefter blev der sat lakridskonfekt på grenene, så det lignede små blomster. Det har nok været alderen, der gjorde, at jeg fandt det så flot, jeg var bare 12 år. Da det begyndte at blive mørkt om aftenen, ville jeg ikke derned mere, for der var en meget lang vej hjem. Ligesådan gik det, da fru Dahl fik mig til at vaske op på Thors Mølle. Der var tyskere over hele skoven. De stod vagt oppe ved Oddervej og ned langs vejen i skoven. For det meste kunne jeg følges med fru Dahl, men nogle gange skulle hun blive der noget længere. Jeg skulle jo tidligt hjem, for jeg skulle jo op og i skole den næste dag. Tyskerne sagde nu aldrig et ord til mig. Jeg skulle vaske glas af på Thors Mølle, men det var jeg ikke god til – i hvert fald ikke den første dag. Jeg kom til at vride foden af glassene, når jeg tørrede dem, men jeg lærte hurtigt at gøre det rigtigt, for Rasmine Dahl skældte ud. Det gik fint resten af sommeren. Det var mest lørdag og søndag, at det kunne blive sent, for på de aftener var der brug for vaskedamer. Jeg var tretten år og stolt, når jeg kom hjem og afleverede min løn.
Der var af og til udgangsforbud, og så skulle vi være hjemme inden klokken enten fem eller elleve. Udgangsforbud blev indført, når der havde været sabotage eller anden uro, som gik tyskerne imod. Radioen var tit ude af drift om aftenen, fordi de engelske flyvere kunne bruge radiobølgerne. Så om aftenen spillede far violin, og vi andre dansede til, eller også blev der spillet kort med naboerne. Der skulle også læses lektier og lappes tøj.
Far satte gamle bildæk under vores træsko, selv om der var nok skomagere og træskomænd i Skåde.

Der var også lyspunkter under besættelsen. Vores nuværende dronning blev født d. 16. april, 1940. Snart dukkede der påklædningsdukker og glansbilleder frem med hendes motiv – hvem husker ikke prinsessekrøllen? Svømmepigen Jenny Kammersgaard

slog verdensrekord i distancesvømning i havvand, og sådan var der flere småting, der lyste op i hverdagen. Mange var dog kede af, at Kong Christian ikke mere kom til Marselisborg Slot om sommeren. Kongen på hest havde indtil da været et næsten dagligt syn i Skåde.
Der blev lavet alsangsstævner rundt om i landet, og børnene gik med runde huer i engelske farver. I stedet for chokolade spiste vi melasse, så vi fik en gevaldig mavepine. Om sommeren gik vi i samlet flok til stranden - mest til Blommehaven. Der var mange børn i sommerhusene, og det var så piger fra Skåde, der passede dem og havde dem med til vandet. Toiletterne ved Blommehaven var røde skure med en tønde, der lugtede af klor. Der klædte vi store piger os om, efter at vi havde været i vandet. Badedragten måtte vi så ned og skylle bagefter i strandkanten,
Vi var ikke meget syge under krigen. Måske skulle vi til tandlæge for at få en tand trukket ud eller til læge med en børnesygdom, og fik vi sådan en, måtte vi blive hjemme fra skole, så vi ikke smittede de andre børn. Lus fik de fleste af os, og så blev der købt Sabadille eddike og en tættekam. Det var en hård behandling. Bagefter fik vi håret vasket i blød sæbe, da vi ikke havde shampoo.
Den daglige dont fortsatte trods krig og ufred. Vi børn legede overalt - i lergravene og på engen, hvor der var mange engblommer og engkarse dengang. Om vinteren kælkede vi på golfbanen og løb på skøjter i lergravene og på engen bag afholdshotellet.
Vi var overalt. Ingen jagede os bort. Kun når der var blevet lavet kunster på teglværket, som når drengene kørte med tipvognene om aftenen, eller vi havde stukket fingre i de friske mursten, så kom Jens Nymark og forbød os at lege dernede, hvad der vel også var meget rimeligt. Der gik dog bare et stykke tid, så begyndte vi så småt at løbe derned igen. Der var for eksempel pileleg, hvor vi løb langs sporene, helt ud til Molbograven bag villa Arnak. Der stod nogle arbejderskure, hvor teglværksarbejderne havde deres skovle og støvler, der satte vi os ind, for skurene var aldrig låst. Så var der nogle af de store børn, der fortalte historier - mest om spøgelser – de var altid spændende at høre på.

Mange børn fra Skåde kom tit på Teglværksgården lige fra skole. De hjalp til med hestene, når de kom tilbage fra turene med sten. Vi legede på loftet og i stalden, indtil Jørgen Staldkarl kom. Det var ham, der stod for dyrenes trivsel. Mange børn havde det godt med Jørgen og hans heste, fordi han var tålmodig med os. Der kunne dog godt komme nogle bandeord, når vi børn skændtes indbyrdes. Det skete, når vi ikke kunne blive enige om, hvis tur det var til at ride hestene ind i indhegningen ved Elsdyrvej. Der var nemlig kun syv heste, og vi var ofte 15 eller 20 børn, men hvor var det dejligt at være i stalden.

Vi boede i den ende af byen, hvor der var frit udsyn ind over Århus. Vi stod for eksempel og så, da universitetet blev bombet af englænderne, og også luftskytset ind over havnen kunne vi se. Jeg mindes ikke, at vi var bange, men det var min mor hver gang, der var luftalarm. Vi skulle hurtigt op af sengen og i tøjet. Mor havde på forhånd en stor tøjkurv pakket - lige til at sætte ned i den gamle barnevogn. Men heldigvis blev der ikke brug for den.

I maj 1944 blev der udstedt legitimationskort, som folk skulle bære på sig, men det gjaldt kun dem over 18 år. Tog og rutebiler kørte ikke helt efter køreplanen, så vi fik ikke mange besøg af familien, der boede lidt længere borte. Bedstemor boede i Galten ved Hadsten. Hun kom engang på besøg, hvor det havde taget hende det meste af dagen at komme hertil.

Der var gasgeneratorer på rutebilerne. Man kunne få faste dæk uden luft i til cyklerne; men man prøvede at reparere de dæk og slanger, man havde. De var dårlige og punkterede tit, så de måtte lappes. Solution var en mangelvare, derfor fabrikerede man det selv af gamle rågummisåler og stenkulsnafta. Det fik dog også en ende. Til sidst kunne vi ikke få lappet vores cykler, så vi måtte gå, selv om det kunne være lange strækninger. Mor var på et tidspunkt indlagt på Amtssygehuset, og vi gik helt derop for at besøge hende og hjem igen.

Mindeord om Aksel Rasmussen.

Skrevet af Jannic Rasmussen.

Aksel Rasmussen blev født i Højbjerg 1. marts 1921. Han døde 14. juni 2001. Han havde sin barndom på L.A.Ringsvej 30 og gik i Holme skole. Hans forældre var Karen og Jens Rasmussen. Han havde 2 mindre søskende - Børge, der døde 2001 og Birgit, der bor på Djursland.
Aksel traf sin kone, Irene, ved et pinsebal på hotel Arresø i Frederiksværk i 1941. Nytårsaften samme år blev de forlovet. De blev gift juleaften året efter i Frederiksværk, hvor Irene var født og opvokset. Det var en svær og mørk tid med megen uro (2. verdenskrig). Aksels forældre og nærmeste familie deltog naturligvis i bryllluppet, men turen fra Århus til Frederiksværk var besværlig og kunne godt tage 12-14 timer.
Aksel og Irene fik deres første barn, Jannic, i 1943 og deres andet barn, Annita, i 1944.
Aksel startede sit arbejdsliv som læredreng på "De forenede Jernstøberier", Knudrisgade i Århus. Han kom i lære som former, men efter en voldsom brand på jernstøberiet blev virksomheden flyttet til Frederiksværk, og han fulgte med. Under besættelsen var han indkaldt som CB - frivilligt civilt beredskab. CB udførte politimæssige opgaver i denne vanskelige tid. Da politiet blev taget af tyskerne i 1944, blev min far vagtværnsmand i Frederiks-værk kommune. Opgaven var bl.a. at udløse luftalarm, når de allierede fly passerede byen. I maj 1945 vendte han tilbage til Århus som reservebetjent. Han gjorde bl.a. tjeneste ved den dansk-tyske grænse med indkvartering i Bylderup Bov. I denne periode bestod

han politiskolen, men som følge af indskrænkninger hos politiet, kunne han ikke fortsætte sit arbejde som betjent.
I 1948 fik han job som værkstedsarbejder hos DSB i Århus. Her var han ansat indtil sin pension. Familien fik en lejlighed i Riobygningen på Rosenvangsallé, hvor han blev vicevært.
Hele sit liv var han interesseret i kultur, idræt, fritid, skole og politik. Allerede som læredreng meldte han sig ind i DSU - Dansk Socialdemokratisk Ungdom. Dette engagement blev løbebane til en lang politisk karriere. Socialdemokraterne i Højbjerg, Holme, Tranbjerg og Skåde valgte ham ind i Holme - Tranbjerg sogneråd i 1962. Han fortsatte sit politiske liv i storkommunen Århus ved sammenlægningen med 20 omegnskommuner i 1970. I 1978 blev han valgt som formand for den socialdemokratiske byrådsgruppe, og senere blev han valgt som formand for skolekommissionen. I en periode var han også formand for økonomiudvalget. I sin sidste byrådsperiode fra 1986 til udgangen af 1989 var han formand for "Det Kulturelle Udvalg".
Han kunne fejre sit 25 års jubilæum som politiker i 1987. Ved den lejlighed sagde den daværende borgmester i Århus, Thorkild Simonsen, at han havde lært Aksel at kende som en god og loyal kollega, der søgte kompromisset frem for den strid, der ofte hæmmer udvikling og fremskridt. Han sagde også, at Aksel havde en menneskelig og kommunalpolitisk modenhed og erfaring, som byrådet trak på, og som man aldrig gik fejl af. Hans adfærd og væremåde var en rigdom for alle i Århus byråd, og han havde en ganske positiv afsmittende indflydelse på mange beslutninger.
Han var særdeles interesseret i idræt og var leder og træner i Kragelund Idrætsforening i mange år, og han var i en periode klubbens hovedformand. I Århus Idrætspark var han i mange år medlem af bestyrelsen og repræsentantskabet. Han var en varm fortaler for en ny tidssvarende opvisningshal, og åbningen af Arenaen var en stor dag i hans liv.
Min far voksede op i et hjem med klaver, og han spillede i en tidlig alder violin og sang i kor - bl.a. i Holme Kirke. Han var med i forreste række, da Musikhuset i Århus blev gennemført i begyn-

delsen af 80'erne. Han har været næstformand for Århus Symfoniorkester og Den Jyske Opera, og han er en af de få, der har fået Musikhusets ærestegn.
I en lang årrække var han arkivleder for Lokalhistorisk Arkiv i Højbjerg. Denne post forlod han i år 2000.
Et langt politisk engagement kan ikke lykkes uden stor opbakning fra familien. Vi måtte ofte undvære hans selskab i hjemmet i Højbjerg, når arbejdet i det politiske liv skulle passes. Uden denne støtte var det aldrig gået. Han nævnte tit, at det var hårdt, men også dejligt, og at der aldrig var tid til at kede sig. Annita og jeg satte stor pris på vore forældre. Vi oplevede kærlighed og glæde, når vi var sammen med dem. Vi lever nu med savnet, men også med mange gode minder om et varmt, aktivt, engageret og kærligt menneske.

L. A. Rings Vej 30
Aksels Rasmussens barndomshjem
Aksels Rasmussens sidder på stenen ved havelågen